

בכריתות.

תנו רבנן: [דברים י"ח] "הכר חבר" — אחד חבר גדול, שמחבר חיות גדולות על ידי כישוף, ואחד חבר קטן, שמחבר יחד חיות קטנות על ידי כישוף, ואפילו מחבר יחד רמשים, כמו נחשים ועקרבים, ואפילו עושה זאת כדי שלא יזיקו, כגון שמגרה אותם זה בזה כדי שילכו למקום מדבר, ולא יזיקו כאן.

אמר אביי: הלכך, האי מאן דצמיד זיבורא ועקרבא, המחבר בלחשיו נחש ועקרב, אף על גב דקא מיכוין לחברם כדי דלא ליזקו — אסור.<sup>(37)</sup>

ומקשה הגמרא: ורבי יוחנן, מאי שנא דכפיפת קומתו לעבודה זרה, לרבנן, הוי מעשה, ואילו עקימת שפתיו במגדף, אמרו רבנן דלא הוי מעשה?

ומתרצת הגמרא: אמר רבא: שאני מגדף, הואיל וישנו בלב. לפי שעיקר חיובו של המגדף הוא בגלל כונתו בלב "לברך" את ה', ובדיבורו הוא רק משמיע את מה שבלבו, ולכן עקימת שפתיו אינה נחשבת למעשה. מה שאין כן המשתחוה לעבודה זרה, שאין חיובו על כונת לבו, אלא על מעשה ההשתחוה, לכן כפיפת קומתו נחשבת למעשה.

מתניב רבי זירא, הרי שנינו בתורת כהנים, סא-ב בפרשת חטאת, מדכתיב "ועשה", יצאו עדים זוממים, שגם אם שגגו באיסור עדים זוממים, הרי הם פטורים מחטאת, לפי שאין בהן מעשה.

שהקשת זרועותיו נחשבת מעשה, רק לרבי עקיבא אמר זאת, אבל לרבנן — לא אמר זאת.

אך שואלת הגמרא: אי הכי, שלרבנן גם הקשת הזרועות בבעל אוב אינה נחשבת למעשה לפי רבנן, אם כן, המשנה בכריתות האומרת שלפי רבנן יצא מגדף, אינה צריכה להסתפק ב"יצא מגדף", אלא לפי רבנן, "יצא מגדף ובעל אוב", מיבעי ליה למימר!

אלא, אמר עולא: המשנה בכריתות, שמשמע ממנה שלרבנן חייב חטאת על בעל אוב, מדברת במקטור לשד, שמעלה את המת באופן שמקטור לשד הממונה על כך, והקטרה היא מעשה גמור.

אמר ליה רבא: מקטור לשד — עובד עבודה זרה הוא! ומדוע נמנים שם עובד כוכבים ובעל אוב כשני חיובים נפרדים?!

אלא, אמר רבא: המשנה בכריתות עוסקת במקטור לחבר. שאינו מקבלו באלוה, אלא הוא מקטיר קטורת שמועילה לו לכישוף שהוא עושה במטרה לחבר את השדים אליו לכאן.

אמר ליה אביי: הרי המקטור כדי לחבר את השדים אליו, איסור "חובר חבר" הוא, ואין בו כרת וסקילה, אלא רק איסור לאו.

אמר לו: אין, אכן "חובר חבר" רגיל אינו אסור אלא בלאו. אולם והתורה אמרה כאן, לגבי חובר זה, שהוא מקטור לשר הממונה על השדים, שהוא בסקילה, במזיד, ולכן אם היה שוגג חייב חטאת, ובו עוסקת המשנה

37. וכגון שאין רצים אחריו, שאין כאן פיקוח נפש. רש"י

ואמאי לא נחשבת עקימת שפתם כמעשה, ואינם כמגדף, שהרי הא ליתנהו בלב! הרי הם אינם חייבים במזיד מיתה על מחשבת לבם אלא על מעשיהם, ואם כן, מדוע שלא יהיו חייבים קרבן אם שגגו באיסור להעיד עדות שקר?!?

ומתרצת הגמרא: אמר רבא: שאני עדים זוממין הואיל וישנו בקול. שעיקר חיובם אינו על עקימת שפתותיהם אלא על קול העדות שהם משמיעים בבית דין, והשמעת הקול אין בה מעשה.

אך דוחה הגמרא: וכי השמעת קול, לרבי יוחנן, לאו מעשה הוא?

והא איתמר: העובד עם בהמתו בדישת תבואה, אמרה תורה "לא תחסום שור בדישו", והוא עבר על כך, וחסמה בקול לבהמה שהוא עובד בה, על ידי שהרים עליה קולו והבהילה מלאכול. והנהיגה בקול, או המנהיג שור וחמור יחד באמצעות קולו, רבי יוחנן אמר: חייב, וריש לקיש אמר: פטור.

ומבאר הגמרא: רבי יוחנן אמר: חייב, עקימת פיו הוי מעשה.

ריש לקיש אמר: פטור, עקימת פיו לא הוי

מעשה.

אלא, אמר רבא: שאני עדים זוממין, שפטורים מקרבן הואיל וישנו בראיה(38).

תנו רבנן: "בעל אוב" — זה המדבר בין הפרקים, שמשמיע את קולו של המת, כאילו היה המת מדבר מבין פרקי אצבעותיו או ידיו, ומבין אצילי ידיו.

"ידעוני" — זה המניח עצם של בעל חי הנרא "ידוע" בפיו, והוא מדבר מאליו.

מיתבי מהא דכתיב בישעיהו [פרק כט] "והיה כאוב מארץ קולך".

מאי לאו, דמשתעי, שמדבר המת כי אורחיה, כדרך שהוא שוכב בקבר, ולא מבין הפרקים!?

ומתרצת הגמרא: לא לכך התכוון הנביא, אלא דסליק ויתבי, כאילו עולה המת מן הקבר ויושב בין הפרקים, ומתשעי, ומשם הוא מדבר.

תא שמע מהא דכתיב בספר שמואל א פרק כח: "ותאמר האשה בעלת האוב אל שאול, אלהים ראיתי עולים מן הארץ".

38. בבאור תירוץ הגמרא נחלקו רבותינו הראשונים.

רש"י מבאר שעיקר חיוב העדים בא על ידי ראית הדבר, שמחמת הראיה הם יכולים להעיד, ובראיה אין כל מעשה. ובהסבר הענין, ראה בחידושי הגרי"ז למסכת כריתות ג ב.

כי לכאורה קשה מאד קושיית הרמב"ן במלחמות, הרי אין כאן כלל ראיה, שהרי הם

עדים זוממים, ואליבא דאמת הם לא ראו דבר! אך הרי"ף גרס כאן "הואיל וישנם באיה", והיינו שיש צד בעדים זוממים שאינו מעשה אבל אינו בלב, וכגון אם בא עד אחד והעיד, ושאלו בית הדין את חברו: האם כך גם אתה מעיד כמו שאמר חברך? ואמר "איה", שמשעותו "אכן", הרי עדותם עדות ואם נמצאו וממים חייבים עליה, ואין כאן כל עקימת שפתיים, כי אותיות

אמר לו: ומה גבר מגוברין? מדוע אתה חשוב להיות שר יותר מאחרים!?

אמר ליה: דמרי צבי, משום שכך ציוני אדוני.

אמר ליה רבי עקיבא: שבת נמו, דמרי צבי, אדוננו ציוה לנו עליה.

אמר ליה: הכי קאמינא לך, מי יימר דהאידינא שבתא? מנין ההוכחה שהשבת היא ביום השביעי ולא ביום אחר.

אמר לו: נחר סבטיין יוכיה, ששוכת מריקת אבניו בשבת. בעל אוב יוכיה, שאינו עולה המת בשבת. קברו של אביו של טורנוס רופוס, שהיה רשע, יוכיה, שאין מעלה עשן בשבת. כי הגיהנם שוכת בשבת.

אמר לו: ביזיתו לאבי, ביישתו, וקיללתו, גדפתו.

ודנה הגמרא: הרי לכאורה, שואל אוב, היינו "ודורש אל המתים", ואם כן מדוע אמר הכתוב את שניהם במקום אחד?

ומבאר הגמרא: "דורש למתים" אינו שואל באוב, אלא הוא כדתניא: [דברים יח] "ודרש אל המתים" — זה המרעיב עצמו, וחולך ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח טומאה, ששד של בית הקברות יהיה אוהבו, ומסייעו בכשפיו.

וכשהיה רבי עקיבא מגיע למקרא זה היה בוכה, ואומר: ומה המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טומאה — שורה עליו רוח טומאה. המרעיב עצמו בתענית ובקשה כדי

מאי לאו, דמשתעי כי אורחיה, שהיה מדבר בהיותו כדרכו, שוכב בקבר, ולכן היה קולו עמום.

ומתוצת הגמרא: לא, דיתוב בין הפרקים, ומשתעי. אך קולו נמוך, כי הוא קול המת, שאין בו חיות.

תנו רבנן: בעל אוב, אחד המעלה את המת ומושיבו במקום זכורו, ומשם הוא מדבר, ואחד הנשאל בגולגולת המת השוכבת על הארץ, ומדברת מחמת כשפיו של הבעל אוב.

מה בין זה לזה?

המעלה בזכורו — אינו עולה המת כדרכו, אלא עולה כאלו רגליו למעלה וראשו למטה, ואינו עולה בשבת.

נשאל בגולגולת — עולה כדרכו, בהיותו שוכב, ועולה בשבת.

ותמהה הגמרא על מה שאמרה הברייתא בגולגולת שהיא "עולה כדרכה":

עולה? להיבא סליק? הא קמיה מנח! הרי אין הגולגולת עולה מן הקבר אלא היא מונחת לפניו!

ומתוצת הגמרא: אלא אימא: עונה כדרכו, ועונה בשבת.

ואף שאלה זו שאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא. אמר לו: ומה יום השבת שונה ונחשב מיומים, מכל יום ויום?

אלו מאותיות הגרון הם ואין בהם הקצת שפתיים שיש בהם מעשה. ולפיכך, אף על פי שהעיד

תנו רבנן: איזה הוא "מעונן" שאסרה תורה?  
—

רבי שמעון אומר: זה המעביר שבעה מיני זכור, שכבת זרע שנלקחה משבע בריות, על העין. ומכוכה הוא עושה כשפים.

וחכמים אומרים: זה האוחז את העינים. שמאחז<sup>(41)</sup> עיני האנשים כאילו הוא עושה פעולות תמהוניות, אך למעשה אינו עושה כלום.

רבי עקיבא אומר: זה המחשב עתים ושעות הראויות או אינן ראיות להצלחה, והוא נקרא כך מלשון "עונות", ואומר: היום יפה לצאת לדרך, ואילו למחר יפה ליקח מקח מן השוק ולהשתכר בו. או שאומר: לימודי רגילים להיות ערבי שביעיות — חיטין יפות. או שאומר: עיקורי קטניות מהיות רעות. אם עוקרים את הקטניות ואין קוצרים אותם באופן שראויות להקצר עוד פעם, אזי הם אינן מתליעות ואינן מרקיבות.

תנו רבנן: "מנחש" שאסרה תורה, זה האומר: אם פתו נפלה מפיו עליו לדאוג כל אותו היום מהיזק, וכן צריך לדאוג מהיזק כל היום, מי שמקלו נפלה מידו, או שהיה בנו קורא לו מאחוריו. או שהיה עורב קורא לו, או שצבי הפסיקו בדרך, או נחש מימינו, ושוטל משמאלו, כל אלו סימן רע הוא

שתשרה עליו רוח טהרה — על אחת כמה וכמה, שהיתה צריכה לשרות עלינו רוח טהרה.<sup>(39)</sup> אבל מה אעשה, שעונותינו גרמו לנו שלמרות תעניתנו ובקשתנו, אין רוח טהרה שורה עלינו, שנאמר [ישעיהו נ"ט] "כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם".

אמר רבא: אי בען צדיקי להיות נקיים מכל עון, ברו עלמא, היו יכולים לברוא עולם, שנאמר "כי עונותיכם היו מבדילים" וגומר. ומשמע שאם לא היו העונות מבדילים, לא היתה הבדלה ביניהם לבין הקב"ה.

רבא ברא גברא על ידי ספר יצירה. שדריה שלחו לקמיה רבבי זירא.

הוה קא משתעי בהדיה, מדבר אליו, ולא הוה קא מהדר ליה, ולא היה עונה לו, כי לו היה לו את כח הדיבור.

אמר ליה רבי זירא: מן חבריא את, אתה הוא אחד מן הנבראים על ידי ה"חברים", הדר לעפריך! חור לעפרך.

רב חנינא רב אשעיא הוה יתבי כל מעלי שבתא, היו יושבים בכל ערב שבת, ועסקי בספר יצירה, ומיברו לחו עיגלא תילתא, והיו בוראים "עגל משולש",<sup>(40)</sup> ואכלי ליה.

40. שני ביאורים יש לעגל משולש. האחד, שהגיע לשליש ימיו, שאז הוא משובח ביותר, לפי שנגמר גידולו. והשני, שטעמו טוב כמו העגל הנולד שלישי לבטן אמו, שבשרו טעים ביותר.

41. "מאחז" הוא כאילו אוחז את עיני האנשים

העד הזומם בעקימת שפתיים, כיון שיש אפשרות שתתקבל עדותו בלי עקימת שפתיים, אינו עקימת השפתיים נחשבת למעשה.

39. רש"י כתב "נבואת שכניה". שהרי מידה טובה יתירה על מידת פורענות. רש"י

לו. (42)

א-10

או שאומר לגבאי שבא לגבות ממנו מס למלך, או למסי העיר: **אל תתחיל בי לגבות**, כי זה סימן של הפסד עבורי.

או שהיה אדם תובע ממני לפרוע לו את חובו, היה אומר לו: **שחרית הוא עתה**, ולא אתחיל את יומי בדבר שהוא הפסד לי, או שאומר **ראש חודש הוא, מוצאי שבת הוא**. וסימן רע הוא לי להתחיל בהוצאה במקום בהכנסה.

**תנו רבנן: [ויקרא י"ט] "לא תנחשו ולא תעוננו" — כגון אלו המנחשים כאשר הם יוצאים לדרך, בחולדה, בעופות ובעינים, אם יש להם סימן טוב לצאת לדרך, או להתחיל באיזה דבר.** (43)

## מתניתין

לעיל נג א מנתה המשנה את כל אלו החייבים מיתה בסקילה, ואחד מהם הוא המחלל את השבת.

וכעת מבארת המשנה: **המחלל את השבת**, אינו מתחייב סקילה, אלא כאשר עבר בדבר מלאכה האסורה בשבת, [וכגון שלעשב מלאכה שהיא מלאכת מחשבת, ודבר שיש בו מעשה<sup>(1)</sup>] ושם עשו את אותו הדבר במזיד בלי התראה — **שחייבים על זדונו כרת**,

ואם עשה את הדבר השגגה, מביא על **שגגתו** — קרבן הטאת.

שפותח אותם וסוגרם כרצונם. רש"י

42. הנימוקי יוסף מביא מחלוקת הראשונים לגבי ניחוש לפי מזלות השמים, שלפי הרמב"ם הדבר אסור לחלוטין, ויש הסוברים שהסתכלות במזל שבשמים אינו בכלל ניחוש, אלא הוא חכמה גדולה, וגזירה שגור הקב"ה מששת ימי בראשית להנהיג עולמו בכך, ועל כן יתפלל כל חסיד לבטל ממנו גזירת המזל, כי מאת אדון הכל בא הכל, ובידו לעשות ולשנות כחפצו. מיהו חז"ל הזהירו לכל ישים אדם מחשבתו באלו הדברים, אלא יתלה עצמו במי שאמר והיה העולם, והוא בחסדיו יציל עבדיו מפגע רע.

ובשלטי הגבורים ביאר שאיסור הניחוש הוא רק בעושה מעשה לפי ניחוש, ולא כאשר הוא מתעניין בסימן, אך אינו פועל לפיו.

43. ומה שניחש אליעזר עבד אברהם לגבי רבקה, לדעת הרמב"ם [הלכות עבודת כוכבים

פרק יא], היה זה ניחוש, ואילו הראב"ד כתב שלעשות סימן לעצמו כמו שעשה אליעזר, מותר. והתוס' [חולין צה ב] ביארו, שאליעזר לא הסתמך על ניחוש, אלא רק לאחר שהגידה לו רבקה בת מי היא, רק אז הוא שם את הצמידים על ידה. וכתב הר"ן שאליעזר לא ניחש אלא קבע לעצמו שיקח אשה שמידותיה טובות, שדבר זה מצד השכל הוא.

1. כך פירש רש"י. ויש להבין: הלוא כל חילול שבת — בא על ידי מעשה. ואיזה חילול שבת הוא שאין בו מעשה?

וביאר הערוך לנר, כי ישנו חילול שבת אף שלא עושה בו מעשה. כגון שמניח לבהמתו או לעבדו ולאמתו לעבוד בשבת, ועל ידי כך עובר על שביית בהמתו ועבדו. ועל חילול שבת זה — אין כרת וחטאת. כיון שאין כרת וחטאת, אלא בדבר שיש בו מעשה!

והוצרך רש"י לפרש כך, כי אם לא כן, יקשה